

STANJE I RAZVOJNE MOGUĆNOSTI TURIZMA NA PODRUČJU MAKARSKE

Mladinov, Ante

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:676466>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-02**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

**STANJE I RAZVOJNE MOGUĆNOSTI TURIZMA
NA PODRUČJU MAKARSKE**

Mentor:

doc.dr.sc. Ljudevit Pranić

Student:

Ante Mladinov, 1215671

Split, srpanj 2022.

SADRŽAJ:

1.UVOD.....	4
1.1. Definiranje problema istraživanja.....	4
1.2. Ciljevi rada	4
1.3. Metode rada.....	4
1.4. Struktura rada	4
2.DEFINICIJA TURIZMA, PONUDE I ODREDIŠTA.....	5
2.1.Pojmovi u turizmu.....	5
2.2.Povijesni razvoj turizma	6
2.3. Turistička ponuda	7
2.3.1.Atraktivni elementi	7
2.3.2.Komunikativni elementi.....	7
2.3.3.Receptivni elementi	8
2.4. Turističko odredište	8
3.POVIJESNI NASTANAK GRADA I TURIZMA U MAKARSKOJ	9
3.1.Općenito o Makarskoj.....	9
3.2.Makarsko primorje	10
3.3.Povijest grada	11
3.4.Turistički razvoj Grada Makarska 1906.-2006.....	13
3.4.1. Stanje između svjetskih ratova	14
3.4.2. Period nakon ratova	14
3.4.3 Izgradnja magistrale do danas	15
4. VRSTE TURIZMA I TURISTIČKIH RESURSA U MAKARSKOJ	18
4.1. Stanje turizma u Makarskoj posljednjih godina.....	18
4.2. Zastupljene vrste turizma	20
4.2.1. Kulturni turizam	20
4.2.2. Nautički turizam	22
4.2.3. Vjerski turizam	24
4.2.4. Zdravstveni turizam	27
4.3. Potencijal Biokova i Vrgorca	29
4.3.1. Biokovo	29

4.3.2. Turizam Vrgorskog kraja	31
4.4. SWOT analiza i kvaliteta mrežnih stranica TZ	34
4.4.1. SWOT analiza	34
4.4.2. Kakvoća mrežnih stranica TZ	36
5. ZAKLJUČAK.....	37
LITERATURA	38
Knjige:	38
Mrežne stranice:	39
Izvješća:	39
Popis slika.....	39
Popis tablica	40
SAŽETAK	40
SUMMARY	40

1.UVOD

1.1. Definiranje problema istraživanja

Grad Makarska je kroz svoju dugu povijest prošla kroz brojne etape životnog ciklusa, uključujući pojavu turizma na tom području prije 115 godina, preko daljnjeg usavršavanja i ostvarenog sadašnjeg stanja. Iako predstavlja jednu od glavnih gospodarskih grana na području i okolici Makarske, slabo je poznato koristi li navedeno područje za svoj daljnji turistički razvoj i ostale raspoložive resurse uz već valorizirane sunce i more. Problem istraživanja je utvrditi stanje u kojem se područje Makarske nalazi kao turističko odredište.

1.2. Ciljevi rada

Osnovni cilj rada je prikazati trenutno stanje turizma na području Makarske i okolice te mogućnosti njegovog daljnjeg razvoja. Osim toga, analizirat će se ponuda grada kroz vrste turizme, opisati povijesni razvoj grada te potencijal Biokova i Vrgorca.

1.3. Metode rada

Korišteni su sekundarni podaci prikupljeni sa stranica međumrežja (Internet), znanstvenih članaka, iz državne statistike i stručnih knjiga. Istraživanje se odvijalo metodom prikupljanje podataka za stolom ,eng.,„desk research“¹, a pri obradi podataka su se koristile metode deskripcije (opisivanja), sinteze (objašnjavanje postojećeg stanja), analize (raščlambe) te klasifikacije (podjele pojmova i razvrstavanje).

1.4. Struktura rada

Rad se sastoji od pet glavnih poglavlja, uključujući uvod i zaključak (šest cjelina uz literaturu). Prvo poglavlje predstavlja uvod, a sadrži definiranje problema kojeg rad istražuje, ciljeve, korištene metode i strukturu rada. U drugom poglavlju se opisuju turistički pojmovi (podjela, ponuda, destinacija) s njegovim razvojem kroz povijest. Treće poglavlje osvrće se na povijesni razvoj grada s početkom turizma u Makarskoj. Četvrto, najobuhvatnije poglavlje, opisuje vrste turizma u Makarskoj sa sadašnjim stanjem tijekom posljednjeg desetljeća, uz planinu Biokovo i grad Vrgorac. Posljednji dio donosi zaključak o sveukupnom stanju turizma Makarske. Zatim slijedi popis literature (knjige, članci, stranice na međumrežju), izvješća i slika koje su korištene u napisanom radu.

¹ Jozo Previšić, Đurđana Ozretić Došen: "Marketing", 2. izmijenjeno i dopunjeno izdanje (2004.g.) , str.88

2.DEFINICIJA TURIZMA, PONUDE I ODREDIŠTA

2.1.Pojmovi u turizmu

Tehnološki napredak i industrijski razvoj društva doprinijeli su značajnoj promjeni razvoja turizma. Putovanja postaju učestalija, izgrađuje se prometna infrastruktura, dostupna su prijevozna sredstva, povećano je slobodno vrijeme godišnjim dopustima. Dolazi do brojnije posjećenosti novih krajeva, gdje određena odredišta postaju poznatim turističkim mjestom. Nepovoljni učinci učestalih putovanja prepoznati su u narušavanju prirode, mira i tišine u gradovima, zagađenju okoliša te mnogim ekološkim i kulturološkim promjenama.

„*Turizam (eng. tourism)* je skup pojava i odnosa koja proizlaze iz boravka i putovanja posjetitelja određene destinacije, koje se udaljavaju izvan uobičajenog okruženja, ako tim boravkom nije povezana privredna djelatnost i ako se ne zasniva stalno prebivalište, u razdoblju kraćem od uzastopne godine dana, sa svrhom odmora, rekreacije i zabave.“²

Turisti su osobe koje putuju u trajanju najmanje 24 sata, a *izletnici*, tj. ekskurzisti, su osobe koje odlaze na put u razdoblju kraćem od 24 h. Jedan od glavnih razloga putovanja je rekreacija. Glavni razlog takvog putovanja je razgledavanje i posjet rodbini. Putnici koji putuju iz osobnih motiva su osjetljiviji na cijene te biraju jeftinija odredišta s jednako privlačnim sadržajem. Poslovni putnici imaju malu slobodu izbora putovanja jer ih financira poslodavac koji umjesto njih odlučuje o mjestu, vremenu i duljini putovanja, ovisno o sastancima i kongresima. Politički sukobi i ratovi ograničavaju izbor destinacije. Između ostalog, ljudi se ne odlučuju na putovanja zbog skupih troškova, nedostatka vremena, bolesti, problema u obitelji i zbog manjka interesa.

Razlikujemo:

- Domaći turizam- kretanje stanovnika unutar svoje države (Hrvati putuju po Hrvatskoj)
- Međunarodni turizam- među granicama pojedinih zemalja, uključuje izlazni i ulazni
- Ulazni- strani turisti putuju u drugu zemlju, tj. van svoje zemlje (portugalci u Hrvatsku)
- Izlazni- domaći turisti putuju izvan zemlje (hrvati u Portugal)

Nepovoljni učinci turizma: erozija tla, uništavanje šuma, onečišćenje mora, unos štetnih tvari u more i zrak, brojni otpad, uništavanje životinjskog staništa izgradnjom cesta, hotela, kuća i ostalih objekata, smanjenje prirodne privlačnosti, buka, gužve, nesreće itd.

² Preuzeto iz : Vanhova N., op.cit., 2005. str.4

2.2. Povijesni razvoj turizma

Ljudska potreba za kratkom promjenom boravišta izvorište je turističkih putovanja pa tako i početaka turizma. Putovanja iz znatiželje i zadovoljstva javljaju se u antičkoj Grčkoj. Njihov razvoj zaustavljen je 476. godine, padom Zapadnog Rimskog Carstva. Početkom turističkih putovanja smatra se „Grand Tour of Europe“, putovanje mladih plemića u razdoblju od kraja 16. do početka 19. stoljeća. U tom razdoblju još uvijek nisu razvijeni uvjeti za nastanak turizma.

Susret antialkoholičara 1841. godine, kojeg je održao Thomas Cook, smatra se početkom organiziranog turizma. Željeznicom je putovalo oko 480 osoba, hranili su se u vlaku, a vozili su se kroz europske gradove. Osim putovanja vlakom, 1841. godine je uvedena brodska linija do Amerike, a godine 1844. održano je prvo krstarenje Mediteranom. Snažan razvoj i osnutak turizma u Hrvatskoj započeo je izgradnjom vile u Opatiji, koja je 1889.-te proglašena lječilištem. Industrijska revolucija u 20.-tom stoljeću popraćena tehnološkim napretkom i proizvodnjom automobila pripomogla je njegovom ubrzanom razvoju, kako u Hrvatskoj, tako i u svijetu. Pojavljuju se masovni „hard“ i selektivni „soft“ oblici turizma.³

- **Masovni (eng. hard) oblik**-II. svjetski rat do 80-ih godina. Karakterizira ga masovni grupni turizam, organizirana putovanja s isplaniranim rutama, nepoznavanje okoliša u koji se putuje. Cilj je uživanje u suncu, moru i pijesku. Glavni motivi putovanja su kupanje, razonoda i odmor u „srcu sezone“. Putovanja su se odvijala jednom godišnje sa smještajem u velikim hotelima. Takvi turisti slabije brinu o zaštiti okoliša.
- **Selektivni (eng. soft) oblik**- od 90-ih godina 20.st., javlja se oblik turizma s potrebama pojedinca i spontanom odlukama pri planiranju putovanja uz prethodno zanimanje za zemlju. Novi razlozi putovanja su avantura, zdravlje, zabava i kvaliteta života sa produljenom sezonom. Putuje se jednom godišnje uz nekoliko kraćih tematskih putovanja. U odredištu upoznaju lokalce, veća je pozornost zaštiti okoliša, smješteni su u obiteljskim pansionima. Povratkom u mjesto boravišta donose poklone rodbini i prijateljima te prenose iskustva i doživljaje.

„Faze turističke epohe“⁴ su : oligoturizam (bogati aristokrati, dugi odmor zimi) , politurizam (širi slojevi društva, ljetni turizam), masovni turizam (omasovljenje i ekspanzija) i suvremeni (tehnološki napredak).

³ Geić., S. (2007), Organizacija i politika turizma

⁴ Dragutin Alfier, Turizam- izbor radova

2.3. Turistička ponuda

Prema profesoricu Lidiji Petrić (Uvod u turizam, 2013/2014) ponuda u turizmu podrazumijeva količinu roba i svih usluga koje se nude turistima u posjećenoj turističkoj destinaciji po određenoj cijeni i u određenom vremenskom razdoblju. Ubraja sve društvene i gospodarske sudionike pojedine zemlje koji izravno ili neizravno pomažu širenju ukupne ponude i time povećavaju potrošnju turista. Obilježja: složenost ili kompleksnost ponude, sporija prilagodba potražnji, vezivanje uz određeni prostor i sezonskog je karaktera. „Elementi ponude se dijele na receptivne, atraktivne i komunikativne.“⁵

2.3.1. Atraktivni elementi

Ubrajamo biotropne ili prirodne i atropične ili društvene atrakcije/elemente. Prirodni elementi su nastali utjecajem prirode na okolinu. Dije se na:

- a. Reljef - doline, brda, gore, planine, uzvisine, razvedenost obale
- b. Fauna i flora – životinjski (zoološki vrt, safari park itd.) i biljni svijet (šume, livade..)
- c. Klima-umjerena, mediteranska, tropska i brojni drugi tipovi uz količinu vlage, učestalost padalina i naleta vjetrova, broj sunčanih sati
- d. Hidrografija- more, vodopadi, plaže, rijeke, jezera, potoci, gejziri sa svojstima kao što su slanost, boja, prozirnost, visina valova i temperatura
- e. Baština- močvara, endemi, park prirode, nacionalni park, rezervati

Društveni elementi su sve ljepote i zanimljivosti odredišta stvorene ljudskim djelovanjem, odnosno izgradnjom, u sadašnjim i prošlim vremenima te raznovrsni kulturni, zabavni i rekreacijski sadržaji. Podjela:

- a) Ustanove-muzeji, arhivi, zbirke, kazališta, galerije, knjižnice, kino dvorana, akvarij
- b) Sportske dvorane
- c) Manifestacije i festivali – predstave, koncerti, priredbe, sajmovi
- d) Kulturne znamenitosti- dvorac, samostan, rudnik, spomenici

2.3.2. Komunikativni elementi

Ubraja sve vrste prijevoznih vozila i sredstava te prometnu infrastrukturu radi boljeg povezivanja potencijalnog tržišta i odredišta. Zračni prijevoz (zrakoplov, helikopter, manji zrakoplovi, cepelin) je skuplji, ali i brži način putovanja i koristan je za udaljenija odredišta.

⁵ MARKOVIĆ, Z. i S. (1980). Osnove turizma. Zagreb: Školska knjiga

Kopneni i vodeni prijevozi se koriste za bliža mjesta ili u slučaju ako let avionom izaziva određenu neugodu kod putnika. Kopnenim se putuje uz pomoć automobila, autobusa, motocikla, bicikla, vlakovima, podzemnim željeznicama te žičarama. Vodeni prijevoz uključuje plovidbu brodom, jahtama, gliserima, putničkim brodovima, trajektima i jedrilicom. Također objedinjuje uživanje u jet-ski vožnjama, raftingu i izletima gradske podmornice koja se koristi za razgledavanje morskog dna u priobalju. Poželjno je osigurati primjerenu infrastrukturu gradnjom zrakoplovne luke, cesta i brodskih luka ili marina u gradovima.

2.3.3.Receptivni elementi

U prihvatne ili receptivne elemente se svrstavaju svi objekti koji nude usluge prehrane, točenja pića, rekreacije, smještaja, kao i ostalih usluga (medicina, bankarstvo, vodič). U najužem smislu, dijeli se na restoraterstvo i hotelijerstvo. Restoraterstvo je orijentirano na prodaju pića i hrane u barovima, restoranima, brzogrizima, konobama, kafićima i ostalim uslužnim objektima. Hotelijerstvo pruža uslugu smještaja uz prodaju hrane/pića. Sadrži hotel, motel, kamp, pansion, studio apartman, aparthotel, difuzni i integralni hotel, učenički dom, odmorište, vikendica, planinarski i lovački dom, robizonski smještaj itd. U širem smislu, uključuju se servisi, radnje, suvenirnice, parkovi, kazališta, praonice rublja, pekare i mnogobrojne druge.

2.4. Turističko odredište

Razvoj turizma vezan je uz geografski prostor s određenom privlačnošću za sve posjetioce. Turističko odredište ili mjesto se može odrediti kao uža ili šira prostorna cjelina za ostvarenje turističkog prometa. Turistička mjesta su naselja koja tijekom sezone posjeduju značajniji priljev/dolazak gostiju. „Destinacija označava regiju, mjesto, lokalitet i zemlju kao odredište turističkog putovanja.“⁶

Turistička mjesta u Hrvatskoj se razvrstavaju na:⁷

- Primorska- uzduž obale i na otocima
- Planinska- iznad 500 metara nadmorske visine, odredište na planini i uzvisini
- Kupališna-termalne i mineralne vode, plaža, uređaji za liječenje u toplicama
- Ostala turistička mjesta- posjeduju atraktivne faktore poput rijeke, jezera i spomenika
- Neturistička- ne mogu se razvrstati, ali pružaju smještaj (npr. usputno stajalište)

⁶ Petrić, L. (2013/2014): Uvod u turizam, Skripta, Sveučilište u Splitu, Split

⁷ Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis Hrvatske 2002.

3. POVIJESNI NASTANAK GRADA I TURIZMA U MAKARSKOJ

3.1. Općenito o Makarskoj

Grad Makarska predstavlja regionalno središte SDŽ, turističko je odredište Makarskog primorja, a važna je i kao prostorna odrednica RH, površine $28,00 \text{ km}^2$. Priobalni je grad, lociran na $43^\circ 17' 38''$ sjeverne zemljopisne širine i na $17^\circ 1' 20''$ istočne zemljopisne dužine, u srednjoj Dalmaciji s dodiranjem Jadranskog mora (poveznica otocima Brač i Hvar), podno planine Biokovo (vrh Sv. Jure, 1762m), koja štiti grad od unutrašnjosti i naleta vjetrova.

Od davnine je gospodarsko, upravno, političko, prosvjedno i političko, a od sredine 20. st. i turističko središte. Danas broji oko 15 tisuća stanovnika kojemu pripadaju naselja Kotišina, Puharići, Veliko Brdo i Makar po kojemu je sam grad dobio naziv. Dan grada se slavi 24. listopada, a zaštitnik mjesta je Sv. Klement.

Makarska je smještena u prirodno nastaloj luci, zatvorenoj s istoka rtom Osejava, a sa zapada omeđena poluotokom Sv. Petar. Iz luke svakodnevno voze trajekti do obližnjih otoka, a ljetnih večeri luka je puna turističkih brodova i jahti, a Kačićev trg prepun zabavnog sadržaja. Bogata je prirodnim ljepotama i plažama, dugim šumskim šetnicama i priobalnim pješačkim stazama s različitim zabavnim sadržajima, restoranima, hotelima i cafe-barovima.

Na okolnom području Makarske izražene su neobične vremenske prilike, uvjetovane velikom visinskom razlikom mora i planine. Javlja se mediteranska (sredozemna) klima, s blagom zimom i vrućim ljetom. Sunce je obasjava 2730 sati godišnje, a temperatura mora doseže preko 20°C (u vremenskom razmaku lipanj-listopad). Jedan je od najtoplijih gradova u Hrvatskoj. Najviše oborina pada krajem jeseni i početkom zime, a u rijetkim slučajevima na par zimskih dana padne ponešto snijega kojeg obično donesu udari vjetra s planine. Posljedica toga je njegovo nezadržavanje na duže vrijeme, s obzirom da izravno ne pada ispod podnožja planine.

Na području se može pronaći nekoliko izvora vode od kojih nekolicina presuši ljeti. Najpoznatiji su oko Kotišine, obližju Makra i Velikog Brda, od kojih izvorišta Vepric i Vrutak služe u vodoopskrbnom sustavu Makarske. Ipak, regionalna rijeka Cetina je potrebna kako bi se osigurale dovoljne količine potrebne pitke vode. Valjano je istaknuti ledenice na Biokovu, jame u koje se voda slijeva i u kojima čak ima leda preko ljetnog godišnjeg doba.

Demografski razvitak grada uvjetovan je društvenim i povijesnim okolnostima vezanih za sami napredak grada i turističke djelatnosti, o kojima će se nešto više reći u dvije sljedeće podcjeline.

3.2. Makarsko primorje

Područje Makarske rivijere, tj. Makarskog primorja je dug 50-ak kilometara, površine 220km^2 . Razvedena obala s mnoštvo uvala građenih od fliša i vapnenca zastupa najviše šljunčanih plaža na istočnom Jadranu. Obuhvaća 19 naselja (slika 1) grupiranih u gradu Makarska (Veliko Brdo) i pet općina :

- Brela (Gornja B.)
- Baška Voda (Bast, Promajna, Krvavica, Bratuš)
- Tučepi
- Podgora (Živogošće, Drašnice, Igrane Donje i Gornje)
- Gradac (Drvenik, Zaostrog, Brist, Podaca)

Slika 1: Naselja i općine

Izvor: hr.wikipedia.org

Dostupnost Makarskog primorja omogućava cestovni promet (autobus, automobil, bicikl, motocikl, kamp kućice) i vodeni (trajekt, katamaran, brodovi, manje jahte). Nažalost, plitko more, ograničena luka, rtovi i poluotoci onemogućavaju dostupnost i ulazak većih jahti, kruzera i tankera do obale samih naselja. Također, onemogućen je dolazak većih letjelica, osim helikoptera, zbog manjkavosti dužih ravnica za izgradnju zrakoplovne luke.

3.3.Povijest grada

Makarska je među najpoznatijim i najstarijim gradovima na hrvatskom dijelu Jadranske obale. U pećini Bubnjevača koja je locirana iznad svetišta Vepric, pronađeni su prapovijesni ostaci zemljanog posuđa ukrašenog školjkama, datiranih od 6000 g. pr. Kr. Tadašnje stanovništvo mediteranske rase, bavilo se ribolovom i stočarstvom. Arheološki ostaci (tj.lokaliteti) u zaseocima potvrđuju život brončanog doba 2100- 900 g. prije Krista.

Jačanje trgovine popraćeno ratnim aktivnostima i traganjem za rudama potaknule su stanovništvo na izgradnju brojnih povišenih gradina, utvrda i kula, kako bi se obranili od napada. Ostatak takvih građevina može se pronaći na poluotocima. Oko 1200. godina prije Krista, naselje postaje feničkom kolonijom Mukron.

Utvrda na Sv. Petru gubi na važnosti tijekom rimske vladavine, a reaktivirana je tijekom bizantsko-gotskih ratova. Od prvog stoljeća, sagrađene su prva skloništa, koja prerastaju u temelj sadašnjeg nastalog grada. Naziv Muccurum se prvi put spominje 533. sa dobivenim statusom biskupije. Porijeklo riječi označava trgovište, što ovo podneblje karakterizira sa lukama. Izgradnjom prve crkve, spomenuta utvrda je dobila sakralni značaj.

Novo ime, Mucru, pridobila je u 7. stoljeću ,a u 9. st. preimenovana je u Mucules. Tada su Neretvani nanijeli težak poraz Branimirovoj mletačkoj mornarici, a taj ratni događaj postaje prvim zabilježenim napadom na ovim prostorima. U 10.st. ponovno mijenja svoj naziv u Mokron.

Vladavinom plemstva obitelji Kačić (po kojemu je glavni i najveći trg Makarske dobio ime) se prvi put službeno spominje *ime Makarska, 1502. godine*, u dokumentu za vrijeme osvajanja Osmanlija. Zapaljena je u razdoblju 1650.-1655., te je kraj osmanske vlasti dočekala kao razoren, opustošen i siromašan gradić koji 1695.g. broji svega 170 stanovnika, a taj broj ubrzano raste pa već 1703. današnje područje nastanjuje 965 ljudi.

Katedrala Sv. Marka, ispred koje se nalazi Kačićev trg (podignut 1890-te), gradi se od 1705.-te do 1748. sa oltarom Sv. Klementa. Podižu se barokne palače, preoblikovane u muzeje, samostan sa trijemom i izložbama s kojeg se pružao prekrasan pogled zalaska sunca. Nedugo zatim kreće izgradnja najprometnije ulice Kalalarga koja spaja Gradski Trg Kačić s obližnjim kućama i ulicama.

Godine 1755. izgrađena je „česma sa slikom kamenog grba“⁸ (slika 2), a zastava je postavljena na Kačićevu trgu i na lučkom mulu. Obnovljena je crkva Sv. Petra, a u zaseocima grada nastaju nove manje crkve i relikvije.

Slika 2: zastava i grb grada

Izvor: <https://mail.makarska.hr/grb-i-zastava>

Kratkotrajna francuska vlast početkom 17.st. obilježena je piramidalnim spomenikom na zapadnom dijelu grada u čast zahvale Napoleonu koji je započeo izgradnju makadamskih cesta preko planine pa sve do Vrgorca i priobalnim dijelom do Šestanovca i Neuma.

Gospodarski nalet desio se ulaskom u 20. stoljeće. Stanovništvo se bavilo uzgojem stoke u zaseocima, lovom, ribolovom, branjem masline i grožđa, uzgojom limuna, jabuka, smokava itd.

Izgrađene su tvornice za preradu ribe i tjestenine, a u luku je uplovljavalo mnoštvo parobroda. Postojale su tvornice metala, pića (npr. Coca-cola), točiona i prerađevina maslinovog ulja, od kojih je jedino ona dočekala moderno današnje doba poznato po ubrzanom napretku tehnologije.

Preteča turizmu ovoga prostora je izgradnja prvih hotela (uz prekrasan prirodan krajolik te brojnih ostataka ruševina grada, spomenika, muzeja) naročito uz blizinu morske obale i gradskih kupališta sa okolnim putevima pogodnima za uživanje i šetnju kroz šumovitu cvjetnu prirodu, osobito kroz staze rta Osejave.

⁸ [Česma u Makarskoj – Wikipedija](#)

Tablica 1: Popis broja stanovništva po općinama

	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
Makarska	3.242	3.497	4.550	7.121	9.556	11.958	13.716	13.984
Brela	1.590	1.696	1.697	1.688	1.614	1.684	1.771	1.643
Baška V.	1.646	1.645	1.572	1.870	1.931	2.173	2.924	2.728
Tučepi	1.579	1.593	1.449	1.500	1.632	1.760	1.763	1.918
Podgora	3.263	3.054	2.646	2.503	2.371	2.687	2.884	2.514
Gradac	2.202	2.079	2.015	2.271	2.317	2.567	3.615	3.308
Ukupno	13.522	13.564	13.929	16.953	19.421	22.829	26.673	26.095

Izvor: Ivan hrstić – vrijeme promjena

Iz gornje tablice se da primijetiti da je broj stanovništva Makarske, a tako i cijelog primorja, doživjeo ubrzan rast zajedno sa turizmom od 60-ih godina dvadesetog vijeka. Razlog tome je povećan broj ratnih izbjeglica iz susjedne Bosne i Hercegovine te doseljenika sa sela preko druge strane planine koji su se nastanili na tom prostoru te tu i dan danas žive zajedno sa svojim obiteljima. Broj stanovnika u općinama je neprimjetno odstupao, a uzrok tome je preseljenje stanovništva u veće gradove, prvenstveno u susjednu Makarsku.

3.4. Turistički razvoj Grada Makarska 1906.-2006.

Jedno stoljeće je poprilično kratka stavka vremena u nizanju činjenica i događanja o razvoju društvenog života. U kronologiji turizma, kao ekonomskog i društvenog fenomena, posjeduje značajniju proporciju. Malo je središta na današnjim prostorima gdje se prati razvoj turizma u dužem vremenskom periodu, a takvo područje je i sama Makarska. Početkom dvadesetog stoljeća bilježi usporeniji turistički razvitak zbog nepovoljne ekonomske situacije i nekvalitetne (teško dostupne) povezanosti prometnim cestama. Prvo usputno stajalište otvoreno je 1904.

Događaj koji se može smatrati početkom turizma datira iz 1906., kada su na par dana pristigle obitelji iz Sarajeva i Mostara. Njihov boravak je zabilježen tek krajem 50-ih godina, kada je turizam Makarske dobio veći značaj gospodarskim rastom turizma. Obitelj se najvjerojatnije bavila strankom ili poduzetništvom, sa obzirom na to da su bili u stanju plaćati troškove prehrane i smještaja u privatnim kućama. Vidikovci, pejzaži, povijesno-kulturna baština, pogodna klima, očaravajuća planina i uživanje na morskome odmoru razlog su dolazaka gostiju.

Često se navode dolasci putopisaca, istraživača, znanstvenika, planinara, pristajanje brodova, uglednih ličnosti, ali takve posjete se ne uzimaju za službeni početak turizma. Nekolicina naših turističkih mjesta obilježava začetke turizma danom osnutka turističkih organizacija koje su pridonijele uređenju mjesta i stvaranjem uvjeta za posjetu. Da se takvo mišljenje uzme u obzir, začetak bi se smatrao osnivanjem „Adria-seebad“ 1911. sa svrhom da propagira Makarsku kao mjesto kupališta ili pak „Društvo za poljepšavanje okolice i grada“ 1913. godine. Početak turizma Podgore označava osnivanje Turističkog Društva 1923., a u Brelima 1932 g.

3.4.1. Stanje između svjetskih ratova

Neposredno prije početka prvog svjetskog rata planirana je inicijativa izgradnje hotela Osejava. Nakon rata, nije se očekivala izgradnja novih objekata za smještaj jer je potrebna obnova starih. 1920-te osjetno je poboljšanje turizma uređenim kupalištima, restoranima, kavanama, planiranim plesovima, koncertima i raznim zabavama.

Nekoliko godina nakon rata, od 1924. do 1929., promet u mjestima neprekidno raste. Broj posjetioca je u tom razdoblju s dotad zabilježenih 96.577 narastao čak na 150.424. Preko 80% su domaćini da bi njihov broj pao ispod 50% u korist inozemnih. Godine 1929. je napokon dovršen hotel sa kapacitetom 800 kreveta. Najbrojniji posjetioci su bili iz Njemačke, Austrije i Čehoslovačke. Turistički promet se stalno povećava pa tako u Makarskoj 1939. već ima dvadeset ugostiteljskih objekata, „5 restauracija, 12 hotela, dvije gostione i jedan pansion“⁹.

3.4.2. Period nakon ratova

Cijela zemlja je propatila zbog ratnih posljedica, od materijalnih žrtava do ljudskih gubitaka i zastoja u turističkom napredovanju. Razoreni objekti (pretvoreni za vojne upotrebe) zahtijevali su obnovu i vraćanje u prvobitan izgled. Izvršeni su najnužniji popravci i nabava inventara za ugostiteljske radnje. Obnova nije popraćena infrastrukturnim poboljšanjem. Nastojalo se u što bržem roku s raspoloživim dohodkom osposobiti smještajne kapacitete. Prioritet su također dobili oni objekti koji su od velike važnosti za dobrobit lagodnog života lokalaca.

⁹ Razvoj turizma u Makarskoj- Milivoj Franić, str. 23

Godine 1952. osnovana je organizacija turističkog društva, sa zadaćama unapređenja destinacije, smještaja i prihvat gostiju, praćenje statistike, organiziranje izleta, prodaja suvenira, davanje informacija o obližnjim atrakcijama i ostale potrebne usluge.

Početakom 70-ih, točnije 7. siječnja 1962., Makarsko primorje zadesio je jak potres popraćen brojnim višednevnim podrhtavanjima sa epicentrom lociranom u biokovskom masivu. Srećom, nije bilo ozbiljnijih materijalnih šteta i ljudskih žrtava (poginula jedna osoba). Medijska izvješća o potresu i čestim podrhtavanjima tla nepovoljno su utjecala na nadolazeću sezonu smanjenjem preko 70% domaćih dolazaka, ali s povećanjem stranih gostiju do kojih vijest nije pristigla ili nije bila izrazitog značaja kao za Hrvate (povećanje 7% u odnosu na prethodnu, ali ukupni broj posjeta je smanjen za 5,6%).

3.4.3 Izgradnja magistrale do danas

Završenjem Jadranske magistrale, koja povezuje prostor i gradove Rijeka-Dubrovnik, do Makarske je izgrađena 1965. nagovještavajući prijelomnicu u razvoju turizma boljim, bržim i lakšim cestovnim povezivanjem sa regionalnim središtima, a izgradnjom zračne luke u blizini Splita nastao je novi poticaj povećanju posjetioca. Razvoju turizma doprinijelo je poboljšanje infrastrukture, primjer možemo vidjeti u tablici 2. Regionalni cjevovod rijeke Cetine pušten je u rad 1970.-te, izgrađen je dalekovod čime je poboljšán dovod električne energije kojom je do sada služio agregat za napajanje javne rasvjete.

Gradnja hotela ¹⁰:

- 1979.-Hoteli Biokovo
-Pelegrin (Brela)
- 1981.-Hotel Podgorka
- 1983.-Hoteli Soline (Brela)
-Meteor
- 1986.- Hotel Slavija
-Afrodita (Tučepi)
- 1987- Punta (Igrane)
- 1988.- Hotel Park

¹⁰ Razvoj turizma u Makarskoj- Milivoj Franić, str.47

Tablica 2: Posjećenost 1968.godine nakon izgradnje magistrale

Mjesto	Domaći posjetioci	Strani posjetioci	Ukupno posjetitelja	Noćenja domaćih	Noćenja stranih	Ukupno noćenja
Brela	2.737	10.824	13.561	22.305	114.329	136.644
Baška V.	27.347	7.568	34.915	332.963	563..2	389.075
Makarska	37.406	32.157	69.563	376.068	263.021	639.089
Tučepi	6.290	10.198	16.388	63.993	102.619	166.612
Podgora	10.200	11.758	21.958	111.163	115.963	227.126
Zaostrog	5.833	3.222	9.055	55.162	17.374	72.536

Izvor: Makarski zbornik

Dodatak tablici:¹¹

Najveći broj gostiju dolazi iz Njemačke (23037), slijede ih Česi (22231), zatim redom Austrija (12554), Italija (5216), Francuska (4590) i Velika Britanija (3792). Najmanje posjetitelja dolazi iz Turske (21), Rumunjske (37), Finske (48) i Grčke (51).

Slika 3: Spomenik turistu (obljernica stogodišnjeg turizma)

Izvor: <https://hr-cro.com/croatia/makarska-spomenik-turistu/slo>

¹¹ Makarski zbornik

Projektom stvaranja Velike Srbije 1990. vidljivo je smanjenje broja posjetitelja, a u okolnostima ratovanja, turizma nema 1991.godine. Glavnom brigom zemlje postaje obrana i oslobođenje Hrvatske. Početkom 21. stoljeća povećava se turistička potražnja, a tek 2005. dostignut je predratni promet uz smanjeni hotelski kapacitet (potpuno razoren hotel Osejava, a godinu nakon zapaljen, obnovljen 2014.), pojedini hoteli su služili kao utočište izbjeglicama.

Promatrajući turizam Makarske kroz jedno stoljeće, uočljiv je kontinuiran rast popraćen manjim zastojsima u poslijeratnim razdobljima. Godine 2006. obilježava se *stota obljetnica pojave turizma* u Makarskoj (slika 3, str.15), a prikaz noćenja i dolazaka po desetljećima nalazi se u tablici 3. Turizam je negativno popraćen požarima, kriminalom ,spekulacijama oko zemljišta, narušavanje prirode prekomjernom izgradnjom, degradiranjem i zasićenjem prostora te smanjenjem zadovoljstva gostiju.

Tablica 3: turistički promet po desetljećima

razdoblje		Domaći	Stranci	Ukupno
1970.-79.	Posjetiooci	672.236	281.677	953.913
	Noćenja	6.005.145	2.643.490	8.648.635
1980.-89	Posjetiooci	748.379	510.253	1.258.632
	Noćenja	6.618.748	4.101.832	10.720.580
1990.-99	Posjetiooci	201.753	265.187	466.940
	Noćenja	1.294.684	1.874.899	3.169.583
2000.-05	Posjetiooci	93.583	405.134	498.717
	Noćenja	428.891	2.817.348	3.246.239

Izvor: Državni zavod za statistiku RH, Godišnja izvješća

Kao što se iz tablice može uočiti, turizam u Makarskoj je uzastopno rastao u razoblju od 1970. do 1989. Nažalost, posljedicom rata, doživljava izraitno ubrzan pad te neposjećenost i stranog i domaćeg naroda, čiji je oporavak trajao sljedećih 15-ak godina.

4. VRSTE TURIZMA I TURISTIČKIH RESURSA U MAKARSKOJ

4.1. Stanje turizma u Makarskoj posljednjih godina

Turizam se razvio u najperspektivniju gospodarsku djelatnost SDŽ, kao i grada Makarske, čija grana se temelji na atraktivnoj osnovi, odnosno valorizaciji prirodnih i geografskih faktora i bogate baštine. Činitelji poput globalizacije, modnih trendova, socijalne, tehnološke i ekonomske promjene kao i sve uočljivija konkurencija među turističkim odredištima, zahtijevaju integrirani pristup u planiranju strategije razvoja turizma Makarske. U uvjetima u kojima je sve teže preživjeti, privući investitore, turiste te ostale interesne skupine, a stanovnike motivirati da ostanu zbog poboljšanih uvjeta za život, Makarska je danas grad s obiljem potencijalnih turističkih resursa i atrakcija, nažalost, nedovoljno valoriziranih i razvijenih. Negativan turistički imidž stekla je zbog sljedećih razloga:

- Nedostatak parkirališta i opskrbe vodom
- Nedovoljno iskorišten prostor i nečistoća plaže
- Prometna gužva na vrhuncu sezone u pojedinim djelovima grada
- Nakupljanje otpada i smeća uz kontejnere zbog neučinkovitog odvoza
- Buka s turističkih brodova u lučkom pristaništu
- Izgradnja stambenih objekata i betoniranje obale

Na području grada posluje niz konoba, slastičarni, kavana i restorana koji čine osnovu gastronomske ponude, ali i važan potporni resurs razvoja cjelokupnog turizma Makarske. Njihov broj je teško odrediti, jer većina radi samo tijekom ljetne sezone, pogotovo ugostiteljski objekti na plaži. Unatoč brojnim pozitivnim turističkim pokazateljima, izrazita sezonalnost zahtijeva ozbiljno strateško planiranje u promociji i uređenja grada kao turističke destinacije.

Planovi za razvoj turizma¹²:

- Uređenje grada i gradske plaže (pojačano čišćenje, uvesti spasilačku službu)
- Implementacija uvjeta outdoor turizma kao poticaj produljenja sezone
- Izgradnja visoko-kvalitetnih turističkih objekata
- Saniranje sunčališta i javne rasvjete na području Sv. Petar
- Uređenje šetačkih i biciklističkih staza uz smjernice za lakše orijentiranje
- Uređenje planinskih staza do botaničkog vrta i PP Biokovo

¹² Program rada TZ Makarska i vizija razvoja turizma Makarske (2022-2027) ;Tonči lalić

- Postavljanje info-tabli sa dostupnim informacijama o lokaciji objekata grada
- Uređenje parkirališta i uvođenje aplikacije koja pokazuje dostupna mjesta
- Označavanje i uređenje znamenitosti i spomenika
- Brojne drugi planovi navedeni u vrstama turizma poglavlja 4.2.

„Grad Makarska će ponuditi u **2022.** godini turističkom tržištu kategoriziranih oko **23.000** postelja, od čega u hotelima **3.300**, u privatnom smještaju **15.000** postelja i u kampovima **600** postelja. U ostalim ugostiteljskim objektima za smještaj postoji oko **1.300** mjesta i u nekomercijalnom smještaju **2.800** mjesta.“¹³

„U 2019. godini Makarska bilježi 277.779 dolazaka te 1.597.286 noćenja. U 2020. bilježi se značajno smanjenje s obzirom na krizu uzrokovanu COVID pandemijom, te je evidentirano 104.628 dolazaka i 671.334 noćenja. Oporavak je vidljiv već u sezoni 2021. s obzirom da je evidentirano 197.648 dolazaka te 1.187.623 noćenja.“¹⁴

Tablica 4: Broj dolazaka turista iz 10 odabranih država u gradu Makarska 2019.-2021.

Država	2019.	2020.	2021.
Italija	6.983	1.275	2.170
Njemačka	27.424	13.618	24.311
Poljska	34.634	24.884	34.608
Češka	14.080	7.630	12.801
Slovačka	9.932	1.947	5.830
Švedska	19.122	3.817	6.217
Norveška	16.161	2.321	1.430
BiH	38.483	7.261	23.318
Srbija	2.614	894	2.292
Slovenija	6.792	3.406	7.630
Domaći turizam	20.511	15.761	24.161

Izvor: <https://www.dalmatia.hr/hr/statistike>

¹³ Program rada TZ Makarska i vizija razvoja turizma Makarske (2022-2027) ;Tonči lalić

¹⁴ Provedbeni program grada makarske 2022. -2025., str.35

4.2. Zastupljene vrste turizma

4.2.1. Kulturni turizam

Definiranje ovog oblika turizma uopće nije jednostavno, jer ne postoji specifična definicija ove turističke vrste koja se još naziva i turizmom baštine. Uključuje posjete turista motiviranim interesom za povijesti, umjetnosti, kulturom i naslijeđem nekog područja. Definicija kulture u odnosu prema definiranju turizma se sagleda kao ukupnost duhovnih i materijalnih vrijednosti te UNESCO-m zaštićene atrakcije, a turizam definiciju nadopunjuje posjetom turista i njihovim zanimanjem za takve sadržaje. Kulturni turizam se odnosi na razgledavanje spomenika, galerija, muzeja i krajolika, upoznavanje novih kulturnih običaja i govornog jezika, uživanje u brojnim susretima, manifestacijama i događajima u mjestu boravka. U nastavku ovoga poglavlja će se prikazati kulturne pojedinosti Makarske, a u poglavlju 4.2.3. vezanom za vjerski turizam će se opisati i navesti neki od spomenika i crkvi grada Makarske.

Torta Makarana tradicionalna je slastica koja pripada nematerijalnoj kulturnoj baštini. Uvrštavanjem u gastronomske vrijednosti, makarana je zaslužno dobila titulu, jer rijetko delicija živi stoljećima sa stanovništvom i jedna je od simbola Makarske. Sastojci potrebni za pripremu ove torte ukazuju na venecijanski utjecaj. Glavni sastojak su bademi, a liker od ruže i limun pridodaju joj pravi okus i miris zavičaja. Posebnost torte makarane je ukras mrežnog oblika napravljen od tijesta koji upućuje na rezanje kriški u obliku romba. Torta se priprema za najveće proslave i blagdane, a predstavlja Makarsku na promotivnim sajmovima u inozemstvu kao turistički proizvod. Tradicionalna gastronomska tradicija je „Dan torte makarane“ gdje se uz ples, svirku i zabavu stanovnici imaju priliku natjecati u izradi najukusnije makarane, uz brojne druge delicije ovih prostora, kao što je pašticada i riblja jela. Prijedlog grada je otvaranje muzeja „kuća makarane“ koja bi dodatno razvila sadržaj turizma.

Folklorni ansambl „TEMPET“ osnovan je 1987., a ime dobiva po starinskom makarskom plesu. Od 2004. djeluje kao udruga građana kojoj je osnovni zadatak poticanje, čuvanje te unapređenje kulturne i folklorne baštine. Jedini je ansambl folklora na makarskom primorju. Napredak doživljava 2006. g. osnivanjem pjevačke skupine. Suradnjom s Glazbenom školom i gradskim orkestrom omogućeno joj je organiziranje i sudjelovanje u brojnim nastupima na smotrama i bitnim događajima grada i šireg područja, kao što je pojavljivanje u televizijskom programu „Dobro jutro Hrvatska“, te odlazak na putovanja u Portugal, Makedoniju i Italiju. Osim makarskih plesova, izvode i ličko kolo, ražanačko žensko kolo, splitske, međimurske i plesove otoka Korčula. Također nastupaju na „*ribarskim večerima*“ koja su primamljiva atrakcija turistima koji mogu kušati spomenutu tortu makaranu i tradicionalni soparnik.

Gradska galerija „Antun Gojak“ utemeljena je 1995. kao samostalna ustanova za javnost. U njoj se nalazi preko 600 muzejskih predmeta i dosad je održano preko 230 izložbi. Udruga Foton organizira „Dane Fotografije“ u dva perioda (zimskog i ljetnog) tijekom kojeg se organiziraju izložbe, radionice i nagradni natječaji.

Gradski muzej nalazi se u baroknoj palači Tonoli, podignutoj u drugoj polovici 18.st. na zapadnoj strani gradske rive. Sadrži zbirke arheologije, numizmatike i etnologije, funduse, kulturno-povijesne zbirke, zbirke razglednica, fotografija, karata i plakata grada. U **Malakološkom muzeju** koji se nalazi u Franjevačkom samostanu turisti mogu pronaći ostatke oruđa, oružja, posuda, koralja, mekušaca, puževa i školjkaša ovog prostora.

Amatersko lutkarsko kazalište više od desetljeća popunjava gledalište do zadnjeg mjesta. Na ljetnoj pozornici se održavaju brojne predstave, koncerti i projekcije raznih filmova, a planira se i otvorenje kina koje će nadodati novu zanimaciju turističkog zbiljanja u gradu. Osim lutkarskih predstava, u kazalištu se održavaju i školske priredbe te nastupi poznatih Zlatousta.

Tijekom cijele godine održavaju se brojne **manifestacije i festivali** od kojih su najpoznatiji i najposjećeniji:

- a) *Noć muzeja*- mjesec siječanj i Noć knjige-travanj
- b) *Makarsko kulturno ljeto*- najveća gradska manifestacija u razdoblju mjeseci srpanj-rujan. Ljetni ambijent se dočarava klapskim večerima, jazz koncertima, folklornim nastupima, ribarskim večerima, umjetničkim izložbama, večer poezije, pučkim feštama, sportskim događajima, kazališnim predstavama i brojnim drugim koncertima. MKLJ je naša najduža i najposjećenija manifestacija.
- c) *MaFest*- makarski festival stripa održava se u mjesecu svibnju te okuplja najpoznatije svjetske autore stripa. U sklopu festivala održavaju se radionice s djecom, autorsko crtanje, burza stripova i potpisivanje. Prvo izdanje je održano u godini 2006. ,a takav događaj promovira Makarsku kao mjesto moderne kulture i turizma.
- d) *Dalmacija Wine Expo*- svibanj, promovira enologiju i vinogradarstvo. Okuplja mnoge proizvođače vina i maslinovog ulja. Nedostatak za Makarsku je taj što je gospodarski i poslovni dio preseljen u Split. Dva dana se na Kačićevom trgu i u glavnoj ulici Kalalarga održava zabavna manifestacija sa štandovima na kojima je izloženo promotivno vino za kušanje.
- e) *Festival M`Etno*- mjesec srpanj, organizira ga folklorni ansambl Tempet, u želji da se publici približi glazba i etno kultura. Zanimljiva ponuda turizmu je i izložba suvenirskih

sadržaja i šaljivih natpisa na majcima koje se mogu kupiti. Unatoč nedostatku financijske potpore, ipak opstaje iz sezone u sezonu te makaranima pruža večer glazbe.

- f) *DokuMA*- festival dokumentarnog filma održan u lipnju prava je poslastica za početak sezonskog sadržaja, što mu je i dodatna vrijednost. Svake godine uključuje drugu zemlju partnera iz EU (Češka, Poljska, Njemačka...). U prvoj godini prikazano je 45 dokumentarnih filmova koji su privukli više od 3tisuće gledaoca.
- g) *Jazz festival*- održava se u kolovozu na području Kačićevog trga i obližnjeg mula na rivi
- h) *MA Travel Fest*- organiziran s ciljem promicanja kulture putovanja, okuplja brojne putopisce i svjetske putnike koji međusobno izmjenjuju fotografije, prepričavaju doživljaje i iskustva vlastitih putovanja s raznih svjetskih destinacija.
- i) *Motorijada*- organizira je „MK Sveti Jure“, traje 3 dana u mjesecu svibnju , okuplja brojne motoriste diljem Europe, popraćene zabavnim koncertnim sadržajem (gostovale grupe Let3, Opća opasnost, Zabranjeno pušenje i Parni valjak) i raznim pićima.
- j) *Pomorska bitka*- proslava dana HRM-a 18.rujna , atrakcija u kasnoj sezoni
- k) *Božićni grad*- primamljiva atrakcija za poticaj razvoja turizma nakon ljetne sezone
- l) *Festival plave ribe*- kušanje gastronomskih jela u mjesecu lipnju i rujnu, kao nagovještaj početka i kraja sezone.

4.2.2. Nautički turizam

Pod nautičkim turizmom se podrazumijeva ukupnost odnosa i aktivnosti uzrokovane boravkom turista nautičara u lukama i plovidbom na iznajmljenim ili vlastitim plovnim objektima sa svrhom odmora, uživanja , razonode i sporta. Drugi izrazi su brodarenje, jahting, plovni turizam, nautizam i maritimni oblik turizma. Obuhvaća svako razonodno, zabavno, znanstveno, ribolovno i sportsko kretanje vodenim površinama s raznim oblicima plovila te organizirana krstarenja i kružna putovanja. Plovila se dijele na brodove, brodice, kruzere, trajekte, jahte, katamarane, jet-ski , kanu, podmornice, jedrilice i brojne druge.

Starost nautičara se kreće najvećim dijelom između 30 i 49 godina (60%), a 30% je starije od 50 godina. Prosječna starost iznosi 44 god. Najviše nautičara u željeno odredište dolazi vlastitim automobilom ili drugim prijevoznim sredstvom te u tom području iznajmljuju privatne brodice ili jahte na jedan dan, odnosno na duže vrijeme. Nautičari koji putuju vlastitim plovilom kreću se u grupama do 5 osoba, ali sve su učestalije jahte s preko 15 osoba , isključujući radnike

posade. Obično se u posjećenom mjestu zadržavaju 7-10 dana, odlaze u restorane , slastičarne, muzeje, noćne „disco“ klubove, kazališne priredbe, posjećuju lokalna mjesta, bave se ronjenjem, ribolovom, fotografiranjem podmorja, jahanjem na valovima, natjecanjem u ronjenju i ostalo.

Nedostatak razvoju nautičkog turizma je nedovoljan broj vezova za nautičare , izrazita sezonalnost i teško ostvariva sigurnost za nautičare pri zaštiti od vjetrova i valova izgradnjom lukobrana i lučke opreme, dostupnost prometnica iz luke, opskrba servisa za brodove, priključak na pitku vodu i struju. Razumno je iskoristiti postojeći lučki potencijal sa plitkim morem korisnim za uplovljavanje brodova i trajekta uz korištenje kopnenog veza. (tablica 5)

Tablica 5: Vezovi Makarskog primorja

Mjesto	Broj vezova u moru	Broj vezova na kopnu
Brela	100	15
Baška V.	200	30
Tučepi	70	-
Podgora	240	-
Čaklje	60	-
Makarska	290	45

Izvor: Josip Šamanović: Nautički turizam i management marina

Najzastupljeniji nautičari dolaze iz Češke, Australije, Austrije, Njemačke, Italije, Engleske i Poljske. Oko 80 brodova i jahta dnevno boravi u Makarskoj tijekom ljetne sezone, dužine brodova i do 50 metara. Cijena iznajmljivanja veza iznosi od 2000 do 2500 eura na tjedan dana, ovisno o dužini broda, a veće jahte dosežu velike cijene i do 7 tisuća eura tjedno. Cijena dnevnog veza domaćih brodara iznosi 15kn po metru od 2022. godine, a prošle 2021. godine je taj iznos bio nešto manji, 12 kuna. Potrebno je prijaviti brod prilikom uplovljavanja u luku.

Lukobran je izgrađen 2015.godine sa glavnim ciljem zaštite luke od velikih valova, ali u uporabu je pušten tek 2018. Na njemu se nalazi 6 vezova za jedrilice i veće kruzere, zajedno sa obalom Osejave taj broj raste za još 90 vezova (pola renta, a pola domaćini). Sa istočne strane mula u centru rive se nalazi 13 vezova ,a na zapadnoj strani još 9. Makarska trenutno ima 6 domaćih brodara s uslugama jednodnevnih izleta do obližnjih otoka (250kn po osobi, oko 1000 ljudi dnevno) uz mnogobrojne privatne iznajmljivače. Gradska riva obnovljena je 2022. godine.

„**Arbun**“ Makarska je pomorsko športsko ribolovno društvo sa ciljem čišćenja mora i obuku ronioaca. Osnovano je 29. siječnja 1956. god., a već četiri godine nakon su pridonijeli obnovi luke, osigurali veću dubinu za brodove s ciljem razvoja djelatnosti i održavanja brodova. Na početku je omogućeno korištenje 38 vezova, a sada taj broj doseže oko 200 vezova. Unatoč tomu, nedostaje 100tinjak vezova radi velike potražnje. Učlanjeno je 760 članova u udrugu Arbun koji se bave grupnim ribolovom, čišćenjem brodova i podmorja. Cijena veza se kreće do dvi tisuće kuna godišnje za sve članove društva, ovisno o dužini i širini broda.

Razvoju nautičkog turizma u Makarskoj su svakako pridonijeli privatni iznajmljivači plovila i domaći brodari s organiziranim izletima. Također, razvoju su pridonijela ribolovna i ronilačka natjecanja, takmičenja u plovilu malih jedrilica i veslanja te gradske podmornice koje su primamljiva atrakcija uz pomoć koje turisti uživaju u svijetu ispod morske površine ukrašenim brojnim algama i različitim vrstama riba i školjka. Negativna posljedica nautičkog turizma je zagađivanje mora ispuštanjem nafte sa brodova, tako i plaže te šteti životu podmorja.

4.2.3. Vjerski turizam

Religiozni, odnosno vjerski turizam zasnovan na duhovnim motivima, počeo se pojavljivati u najranijoj povijesti, kada su ljudi posjećivali svetišta, crkve, katedrale i samostane zbog obavljanja vjerskih obreda te pritom prelazili ili hodočastili na veće udaljenosti. Radi se o korisnom turizmu za pojedina svetišta (npr, ukazanje Gospe u Međugorju, Zid plača, Marija Bistrica itd.) na čijim mjestima dolazi do ulaganja u poboljšanje infrastrukture i vjerskih sadržaja (kipovi, molitvenici, krunice i svijeće) za zadovoljenje potreba, interesa i želja (mir, molitva, spokoj, duhovna obnova, spiritualnost i religiozno uzdizanje).

U brojnim crkvama na području Makarske i u svetištu Vepric tijekom godine se održava nekoliko obreda vjenčanja turista i lokalnog stanovništva.

Svetište Vepric

Na zapadnom dijelu grada nalazi se Vepric (slika 4), svetište posvećeno Majci Božjoj Lurdskoj, a osnovao ga je biskup Juraj C. (koji je tu i pokopan) godine 1908. preuređenjem prirodne spilje i postavljanjem oltara sa Gospinim kipom. Prirodna špilja sa brežuljkastim krajolikom i potokom podsjeća na Lourde. Popularnosti svetišta su doprinijeli hodočasnici Međugorja koji su se na svom putu zaustavljali i molili u Vepricu. Posjećeno je tijekom cijele godine, a

hodočasnički dani su 15. kolovoza na dan Velike Gospe, 7. i 8. rujna, 25. ožujka i 11. veljače. Svete Mise se održavaju svaki dan u 18:00, a nedjeljom se uvodi i jutarnja misa u 09:00.

Slika 4: Vepric

Izvor: <https://makarska-info.hr/hr/svetiste-vepric>

Crkva Sv. Petra podignuta je u srednjem vijeku na mjestu ranokršćanske crkve. Obnovljena je nakon dolaska Osmanlija, početkom 18.st. Imala je namjenu i groblja do 1930te. Kip u čast Sv. Petra koji drži ključ grada postavljen je 2009.(slika 5) na istočnoj strani poluotoka.

Slika 5: Skulptura posvećena Sv. Petru

Izvor: <http://www.makarska-online.net/sv.petar/index.htm>

Franjevački samostan

Samostan uznesenja B. D. Marije osnovali su franjevci Bosne Srebrene 1502. i 1508. godine, početkom turske vladavine. Objekt se sastoji od dvi crkve, dva klaustra, knjižnice, arhiva, Malokološkog muzeja, zbirke slika i starina i Zvonik sagrađen baroknim stilom na četiri kata. Kroz pet stoljeća samostan je pružao školu za obuku svećenika i redovničkog pomlatka. Poslije jakog potresa 1962. crkva je restaurirana i otvorena je zbirka kipova, a u sakristiji smještena je zbirka starina samostana (oruđe, posuđe i ruho). Valjano je napomenuti i mozaik Josipa Bifela izrađen od 7,5 milijuna komadića muranskog stakla ,a rađen je sedam godina. Među likovnim djelima zastupljene su i brojne slike najpoznatijih vjerskih umjetnika i stvaraoca.

Makarska konkatedrala

Poznatijim imenom kao Crkva Svetog Marka, konkatedrala se smjestila u samom centru grada sa glavnim trgom i kipom (slika 6). Gradnja je počela 1500., a završena je tek 1756. u baroknom stilu. Na ulazu s desne strane čuvaju se kosti Sv. Klementa, zaštitnika grada. S lijeve strane nalazi se gospin oltar na kojemu se polažu i pale svijeće, a pored njega se nalazi kip Gospe s Isusom u njenim rukama. Zvonik se vidi iz čitavog grada i sa poluotoka Osejava i Sv. Petar, a mise se održavaju svakodnevno u 19:00 sati, a nedjeljom i blagdanima u jutarnjim terminima 08:00, 09:00, 10:30 te popodne u 18:00 sati. Trg je iznimno važan za koncertna događanja.

Slika 6: Kačićev Trg i Crkva Sv. Marka

Izvor: <https://sveta-misa.org/crkve/sv-marka/168>

4.2.4. Zdravstveni turizam

Jedan od najstarijih oblika turizma čiji je glavni zadatak očuvanje zdravlja ljekovima, prirodnim aromatskim biljem i lječilišnim toplicama. Zdravstveni turizam uključuje i bavljenje raznim vrstama sporta (zimskih, kopnenih i vodenih), vožnja bicikla, planinarenje, jahanje, pješaćenje, trčanje, odlazak u lov i ribolov, a uključuje i liječenjem morem, koje služi kao prepreka starenju, aromaterapija, sredstvo protiv ugojenosti i liječenje reumatskih, srčanih i dišnih problema.

Lječilišni turizam u Makarskoj pruža bolnica za rehabilitaciju, ujedno i Hotel Biokovka. Nalazi se u priobalnom zapadnom dijelu grada. Pretvorena je u zdravstvenu ustanovu 1983. godine. Odmaralište je zatvorenog tipa, tadašnjeg kapaciteta 280 ležaja (pomoćnih i osnovnih). Za vrijeme Domovinskog rata služila je u svrhu vojne bolnice za prihvata invalida i ranjenika, a od 1996. prijavljena je kao Specijalna medicinska bolnica. Dvije godine nakon opremljena je bazenom, parnom kupelji (saunom), fitness centrom i teretanom, vanjskim terenima za golf, tenis i ping-pong te je unaprijeđena u rekreativni centar.

Tradicija liječenja stranih državljana traje 30 godina, primarno iz Austrije i Njemačke, a u posljednje vrijeme sve je više turista iz Norveške i Švedske. Lječilišni troškovi se unaprijed podmiruju u punom iznosu sa mogućnosti cijelog ili djelomičnog pokrivanja od strane osiguranja. U bolnici su zaposlena 4 liječnika za rehabilitaciju i medicinu te 35 fizioterapeuta.

Ustanova je za rehabilitaciju bolesti uzrokovane:

- Trauma (stanje nakon prometnih nesreća i prijeloma kostiju)
- Reuma (osteoporoza i upale)
- Ortopedija (osteosinteza)
- Neurološki bolesnici (upala i ozljeda živaca, bol kralježnice i kostiju)
- Neurokirurški pacijenti (patološki zahvati, oporavak od operacije glave i tijela)
- Kardologija (srčani udar)

Metode liječenja su:

- masaže
- fangoterapija,
- kineziterapija,
- elektroterapija,
- podvodna terapija,
- magnetoterapija,
- inhalacije itd

Najčešći pacijenti koji su korisnici usluga hotelske bolnice su oni koji su pretrpjeli operativne zahvate. Broj dana smještaja u pravilu iznosi 21 dan, sa opcijom produženja, doktorovim odobrenjem. HZZO snosi troškove smještaja, prehrane i liječenja u potpunosti. Uz stacionarne pacijente, primaju se i ambulantni pacijenti bez mogućnosti smještaja, ali sa potpunim pravom korištenja terapije uz uputnicu. Gosti koji dolaze bez uputnica sami snose troškove, većinom su pripadnici stranih država.

Starosna dob ovisi o tri tipa navedenih pacijenata. Mladi pacijenti su obično stacionarnog tipa, pogotovo nakon operacija i lomova. Nepunoljetne osobe, tj. djeca, se primaju isključivo pratnjom roditelja. Svi pacijenti prolaze kroz pregled jednog od fizioterapeuta koji sastavlja pojedinačni program liječenja potrebne osobe. Oko 70% noćenja se ostvaruje kroz dolaske uz uputnicu.

Najveća mogućnost napredovanja vansezonskog turizma je vidljiva dolaskom pacijenata koji sami uzdržavaju troškove. Problem Biokovke je nedostatak terapijskog kapaciteta neulaganjem u prostor te što je samo 32 sobe u potpunosti opremljeno i namijenjeno pacijentima, od ukupno njih 252. Ostale sobe se kombiniraju isključivo po potrebi.

Sportski turizam, kao podvrsta zdravstvenog turizma zbog aktivnog vođenja zdravog života, u Makarskoj se ogleda kroz brojna međunarodna natjecanja (vaterpolski turnir „Mladi Galeb“, nogometni „Mali Zmaj“, rukometni „Pepsi kup“, biciklistički „Tour of Croatia“, brojne veslačke regate, judo turnir „Nola“ itd.) te obuhvaća velik dolazak zainteresiranih gledatelja i turista, naročito roditelja djece smještenih u hotelima i privatnim apartmanima.

4.3. Potencijal Biokova i Vrgorca

4.3.1. Biokovo

Biokovo je planinski lanac koji dijeli Zagoru od Jadrana, s poznatim vrhom na nadmorskoj visini od 1762m, „Sv. Jure“. Najveća je i po mnogima najzanimljivija gora Dalmacije. U prošlosti je poznatiji kao Adrion (jadranska gora) te Albium (Bijela gora). U užem smislu se pruža od Staze do Dubaca, dugačak je 28km, širok 11km te površinskog prostora 196 km².

Iznimna raznolikost krajolika, razigranost krša, blagostanje biljnog i životinjskog svijeta te povijesnim detaljima obuhvaćenih rekreacijskim sadržajem neki su od razloga zbog kojih je 1981. proglašen Parkom prirode. Unutar Vrgorskog dijela PP Biokovo ističe se Veliki Godinjski zaštićenom ruralnom sredinom. Na cijelom prostoru se može pronaći 1500 biljnih vrsta, od kojih su 25 endemi (primjer Patuljasto Zvonce), endemi gljiva, kretanje medvjeda, divokoza, veprova, vodozemaca, šišmiša, gmazova, let ptica i mnoštvo drugih životinja. Pojavljuje se ljekovito bilje kao nononastao zdravstveni i gastronomski proizvod dostupan širem tržištu.

Kulturna baština Biokova prepoznata je kao vrijednost u koju treba ulagati, očuvati i štititi. Prisutni su brojni tragovi koji upućuju na suživot planine i čovjeka, uz brojne bunare, ali nedostatkom plodne zemlje uništene čestim odronom stijena, burom i snijegom, naročito za vrijeme hladnog zimskog doba.

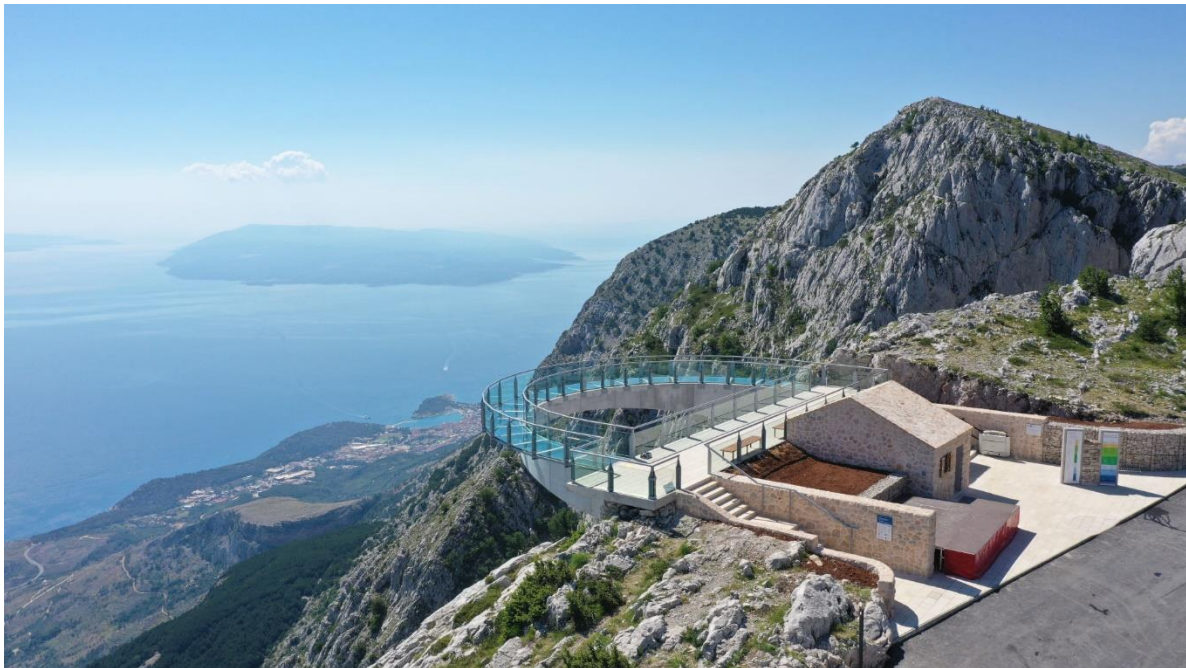
Planimor turizam- označava spoj mora i planine za ugodniji odmor. Teško da se u Hrvatskoj može pronaći bolja kombinacija od Biokova i Makarske za taj oblik turizma. Predivni vidikovci, špilje, jame, vrhovi, snijeg, prohodni puteljci te mogućnost pogleda na otoke idealna je dopuna onome što nudi Makarska.

Cikloturizam- vrsta turizma koja uključuje putovanje bicikloma. Uključuje noćenja i izlete u druge turističke krajeve i samu vožnju biciklom. Nedostatak razvoja ovakvog oblika turizma je neoznačenost i neuređenost biciklističkih staza, ali to nije problem Biokova kojeg svakodnevno, posebno tijekom ljetne sezone, posjete brojni biciklisti i uživaju u prelijepom pogledu.

Nebeska šetnica (eng. „skywalk“)

Prva je nebeska šetnica Hrvatske, polukružnog oblika promjera 8,5 metara koji podsjeća na potkovu. Nalazi se na 1228m nadmorske visine, a njegov pogled se pruža od Makarske do početka Podgore, te na otoke Brač i Hvar. Novonastala atrakcija je otvorena svakodnevno, može istodobno primiti 25 vozila (uzrok tome su brojne gužve) te primamljuje stanovništvo Makarske rivijere, šire okolice i brojnih turista. Od 1.12. do 1.4. „skywalk“ nije službeno otvoren. Cijena posjete iznosi 220kn uz osiguran prijevoz iz centra grada. Planira se uvođenje novih linija.

Osim ove atrakcije i prirodnih ljepota koje park posjeduje, u planu povećanja događaja koji bi privukli turiste je organiziranje biciklističkih planinskih utrka, skijalište s pratećim sadržajem, zatvorena snježna dvorana, natjecanje u skakanju padobranom (teži slučaj zbog opasnosti izazvane burom i naletom vjetrova, iako brojni turisti u želji za adrenalinom skaču padobranom) te izgradnja žičare koja bi bila pun pogodak u razvoju turizma spajanjem mora i planine, što bi pripomoglo i u izgradnji visinskih odmarališta.

Slika 7: Nebeska šetnica sa očaravajućim pogledom

Izvor: <https://pp-biokovo.hr/hr/skywalk-biokovo>

Botanički vrt Kotišina- smješten na primorskom obronku podnožja planine, zaseok poviše Makarske, na nadmorskoj visini od 500m. dio je Parka prirode Biokovo. Vrt je utemeljio Jure R. sa svrhom znanstvenog istraživanja i očuvanja biljnog svijeta. Ne predstavlja klasičan vrt gdje se svaka biljka donosi izvanja, nego su u njemu isključivo dostupni samo oblici vegetacije samorodne flore. Privlači posjetitelje tijekom cijele godine zajedno sa PP.

4.3.2. Turizam Vrgorskog kraja

Grad Vrgorac autentična je turistička destinacija. Dobio je naziv zahvaljujući svom uzvišenom položaju, „vrh gore“. Svojim zemljopisnim položajem, klimatskim uvjetima, kulturnim spomenicima i prirodnim ljepotama biser je Dalmatinske zagore. Smjestio se u podnožju Matokita, okružen poljima Bunina, Jezero i Rastok. Pripada mu 24 naselja, od kojih su najslavniji Duge Njive, Kokorići, Župa, Rašćane, Zavojane, Ravča, Mijaca i Prolog, uz navedena preostala mjesta.

Vrgorski se kraj u turističkom pogledu javlja tek krajem 90-ih godina. Sve dok nisu bile uređene prometnice, turizam nije bio u mogućnosti napretka, unatoč brojnim prirodnim atraktivnim elementima. Teško prohodan brdoviti i planinski krajolik privlači avanturiste i planinare svojim pješačkim stazama preko Osoja i Kozice, prekrasnim podnebljem i ugodnim mirisom šuma. Prije izgradnje ceste, putovalo se jahanjem na konjima i magarcima ili povlačenjem kočije na primjerenim širim puteljcima. Vrgorac je bio mjesto dolaska hodočasnika, a primao je i ratne izbjeglice.

Razvoj turizma u Makarskoj pogodio je stanovništvu Vrgorca iz dva razloga:

1. Prijeko je potrebna nova radna snaga na primorju zbog manjkavosti ljudskih resursa, posebice tijekom zasićene ljetne sezone. Većina stanovništva bi se po završetku ljeta vraćalo u svoje domove, ali bilo je i onih koji su ostali i oženili se.
2. Prodaja poljoprivrednih proizvoda turistima na tržnici, ugostiteljskim i hotelskim poduzećima. Grade se kapaciteti za uzgoj i preradu voća i povrća, nabavljaju hladnjače kako bi produžili i očuvali vijek trajanja namirnica tijekom prijevoza, sa svrhom poboljšanja ekonomski položaj poljoprivrednika Vrgorca.

Poticaji razvoju turizma:

- Završetak magistrale
- Osnivanje turističkog društva Biokovo (poveznica preko Stupice)
- Asfaltiranje makadamskih puteljaka i cesta
- Ukazanje Gospe u Međugorju (brojni turisti prolaze autobusima kroz Vrgorac gdje se zaustavljaju na kratko vrijeme što ide u korist gostionica, kafića i restorana)
- Grupna putovanja do tvornice Kristal
- Završetak autoceste (povezanost s cijelom Hrvatsko, a tako i Euroskim zemljama)

Turističke zanimljivosti grada Vrgorca i obližnje okoline:

- a) *Očuvana priroda* (Potencijalni resursi razvoja ruralnog oblika turizma)- planine, brda, zimski snijeg, polja, reljef, livade, rijeke (Mrtva, Matica, Kruška, Studena, Lukavac, Stinjevac) i jezera (Baćinska, Crveno i Modro kraj Imotskog koja su prava poslastica usputnim prolaznicima). Organizirane su ture kajakom i lađama rijekom Maticom, gdje se može vidjeti poneka žaba i razne vrste riba i ptica.
- b) *Rudnik Paklina*- makadamsku cestu do rudnika koriste motoristi i pješaci
- c) *Vidikovci*: Poljanice, Mihovil, Šibenik, Odašiljač, Zveč, Matokit i Orah
- d) *Odmorišta*:
 - ❖ Rašćane- pogled na planinu Biokovo i podolinu
 - ❖ Brig-pogled na Vrgorac
 - ❖ Put Banje- pogled na Rastok
 - ❖ Rebine Glavice- pogled na Matokit
 - ❖ Osoj- pogled na Zabiokovsku zavalu
 - ❖ Turija
 - ❖ Sv. Ilija
- e) *Perivoj Park*- formiran 1898. završetkom tvornice duhana. Značajna je gradska struktura koja nosi obilježje kulturne slike. Nalazi se u središtu grada, sa pristupačnim dječjim igralištem, puteljcima, suhozidima, biljkama, umjetničkim izložbama i organiziranim ljetnim priredbama uz koncerte ili svirku domaćih tamburaša popraćenih Klapskim pjevanjem.

f) *Građevine:*

- ❖ Tvrđava Gradina- osmanski ostatci, na brdu Matokit, dobila je status zaštićenog kulturnog dobra
 - ❖ Kula Avala- fortifikacijski (obrambeni) objekt, gotovo neosvojiva zbog položaja
 - ❖ Tinova kula- dobro očuvana obrambena utvrda, sastavni dio srednjovjekovnih zidina, kuća Tina Ujevića također nazvana i Kula Dizdarevića / Kapetanovića
 - ❖ Fratarska kula- obnovljena, namjena muzeja
 - ❖ Elezove kuće- nepokretno kulturno dobro
 - ❖ Kokorići- etno selo, domaći specijaliteti, povijesna oruđa i oružja, dokumentarne slike i filmovi sa dostupnim suvenirima
- g) *Dan Vrgorca 29.6.*- sportska natjecanja balota, malog nogometa, izložbe, prezentacija knjiga, likovne izložbe, polaganje vijenca i vatromet kao vrhunac večeri
- h) *KKM* (književno kulturna manifestacija) „*S Tinom u Vrgorcu*“- obilježava rođendan Ujevića, 5.srpnja, natjecanje likovnih i pjesničkih radova.
- i) *Bikijada*- masovno okupljanje i uživanje u piću BIKLA (mješavina crnog vina i kozjeg mlijeka u omjeru 7:3). Primamljiv je događaj u turizmu koji okuplja brojne posjetitelje u mjesecu rujnu.
- j) *Dani Jagoda*- krajem svibnja, berba, degustacija proizvoda uz glazbeni program
- k) *Motorijada*- održava se 12.8. , organizator je Motoristički Klub „Dvi Kule“, popraćen je mnoštvom motorista iz šireg područja krajolika i susjednih država.
- l) *Open Air Festival „Mali Mrcko*“- održava se polovinom kolovoza, besplatna je glazbena poslastica, kojom se nastoji oživjeti vrgorački kraj i maknuti koncentraciju zbivanja sa priobalnog dijela.
- m) *Poslastice*- meso (svinjetina, janjetina, govedina, perad, teletina, žabe), variva (gulaš, leća, kupus, fažol, mahune, špinat, kelj, grašak), domaća pića (bikla, rakija, lozovača, travarica, orahovica, vina, višnjevača, šljivovica), deserti (savijače, palačinke, štrudel, fritule, suhe smokve, bajami, šišak i orasi)
- n) *Flora* – plodna polja, voćnjaci , vinogradi, hrast, bor, smreka, česma, makija, sadnja krumpira, luka, kupusa, žitarica, jagoda, maslina, smokve, vinove loze, jabuka, šljiva uz organizirano branje s turistima.
- o) *Fauna*- ovce, koze, krave, konji, magarci, svinje, mazge, zec, vepar, vuk ,lisica, poskok, gušterica, orao, sokol, jastreb, jarebica, fazan, slavuj, kos, patka te čovječja ribica u rijeci Betina i u polju Jezero.

4.4. SWOT analiza i kvaliteta mrežnih stranica TZ

4.4.1. SWOT analiza

SWOT analiza, tj. raščlamba, služi kao preduvjet za ispravni odabir strategije pomoću analize situacije. U prethodnim poglavljima prikazana su postojeća stanja i uvidi u razvoj turizma grada Makarska i njene okolice temeljena na istraživanjima iz sekundarne baze podataka. Na temelju svih nalaza, zaključuje se da Makarska ima potencijal za dodatan razvoj već postojećeg turizma. U nastavku rada izrađena je analiza koja prikazuje snage (eng. Strengths), slabosti (eng. Weaknesses), prilike (eng. Opportunities) i prijetnje (eng. Threats).

Tablica 6: SWOT analiza turizma Makarske

SNAGE (S)	SLABOSTI (W)
<ul style="list-style-type: none">• Povoljan geografski položaj• Prirodne ljepote, čisto more• Duljina obale s brojnim plažama• Biološka raznolikost• Blizina zaleđa i otoka• Povoljna mediteranska klima• Prometna povezanost (Split, Brač, Hvar)• Dugogodišnja turistička tradicija• Velik broj hotela i restorana• Park prirode Biokovo• Bogata kulturna baština• Mnogobrojne manifestacije• Cjelogodišnja sportska događanja• Rast turističkih dolazaka• Povratak stalnih gostiju	<ul style="list-style-type: none">• Nedostatak sadržaja izvan sezone i izrazita sezonalnost turizma• Prevelike gužve na plažama• Preopterećenost prometne infrastrukture tijekom ljetne sezone• Grad bez kino dvorane• Obavljanje građevinskih radova u predsezoni i posezoni• Loša promocija događanja• Nedovoljno obrazovanje zaposlenih u turističkim objektima• Nedovoljno parkirališnih mjesta• Neoznačenost staza pomoću putokaza i smjernica
PRILIKE (O)	PRIJETNJE (T)
<ul style="list-style-type: none">• Povlačenjem sredstava iz europskog fonda ulaskom u EU• Poboljšanje turističke infrastrukture	<ul style="list-style-type: none">• Stav da su valorizirani resursi mora, lijepih plaža i sunčanih sati dovoljni za održivost turizma

<ul style="list-style-type: none"> • Trendovi u turizmu • Izgradnja žičare Makarska- Biokovo • Izgradnja novih parkirališnih mjesta ili garaže • Uvođenje novih autobusnih linija u korist bolje povezanosti destinacije • Kulturno obrazovanje • Uređenje pješačkih i biciklističkih staza 	<ul style="list-style-type: none"> • Konkurentske destinacije (Split, otoci) • Prekomjerna izgradnja stambenih površina koja uništava prirodnu ljepotu grada • Nedovoljna zaštita okoliša i onečišćenje mora ispuštima iz brodova • Opasnost od učestalih požara • Klimatske promjene
---	--

Izvor: makarska-info.hr

Iz promatrane analize vidljivo je kako su snage Makarske povoljan geografski položaj za rast i razvoj. Isto tako, karakteristična je po prirodnoj ljepoti, čistim morem, brojnim plažama, blizina otoka i PP Biokovo te bogato „Makarsko kulturno ljeto“ s brojnim manifestacijama. To su neke od odrednica zbog kojih Makarska ima dugu turističku tradiciju uz povratak stalnih gostiju.

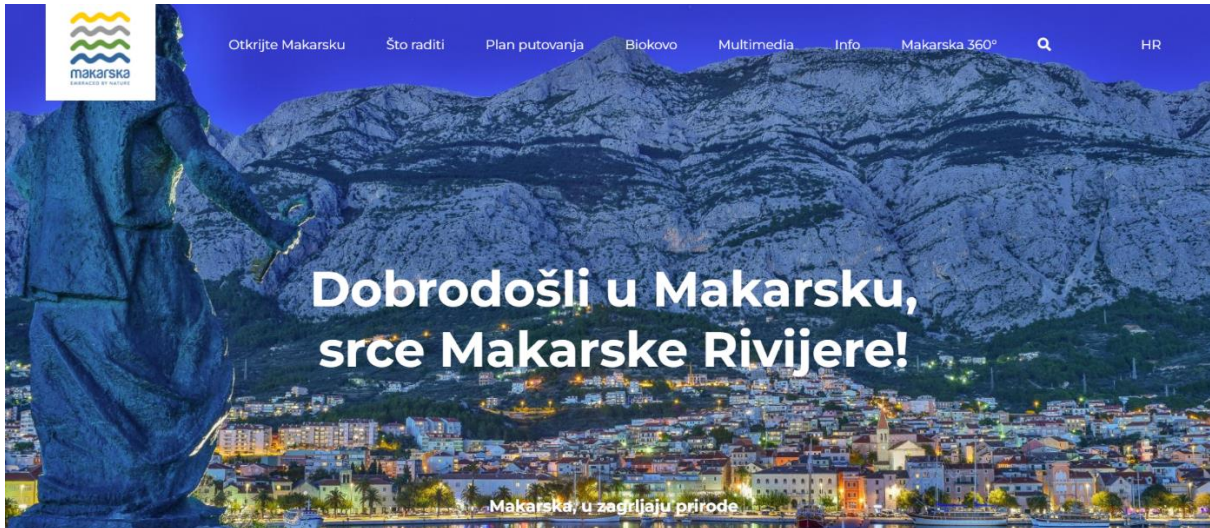
Uz sve nabrojene snage, postoje i neke određene slabosti samog grada i cjelokupnog područja Makarske rivijere. Izrazita sezonalnost cjelokupne ponude, gužve na prometnicama i plažnim objektima, nedostatak parkirališnih mjesta i loša promocija događanja samo su neke od slabosti na kojima treba dodatno poraditi.

Najznačajnija prilika koju je valjano ostvariti je svakako iskorištavanje potencijala Biokova izgradnjom žičare, koja bi postala novom primamljivom atrakcijom za turiste i lokalno stanovništvo. Također je potrebno urediti pješačke i biciklističke staze uz postavljanje navigacijskog sadržaja i ploče s informacijama te se prilagoditi novim trendovima u turizmu.

Među prijetnjama se svakako ističu konkurentske destinacije, prekomjerna izgradnja koja narušava prirodu i znatno smanjuje atraktivnost mjesta kao i nedovoljna zaštita okoliša na kojoj treba poraditi, posebno učestalijim odvozom otpada koji danima stoji blizu kontejnera.

4.4.2. Kakvoća mrežnih stranica TZ

Svaka mrežna stranica osim primamljivog dizajna i korisničkog iskustva treba imati i kvalitetan sadržaj, a to svakako posjeduje mrežna stranica turističke zajednice Makarska (<https://makarska-info.hr/>), koja se ističe svojom izrazitom kakvoćom i jednostavnim snalaženjem pretraživanjem sadržaja stranice, što ide u korist svakom turistu koji ju posjeti.

Slika 8: Naslovna strana TZ Makarska

Izvor: <https://makarska-info.hr/>

Pri samom ulasku u link stranice, otvara se naslovna strana uređena prelijepim slikama grada, a na lijevom vrhu se nalazi ikona stranice, koja služi za vraćanje na naslovnu stranicu jednostavnim „klikom miša“ na sliku ikone. Na dnu stranice nalazi se adresa ulice turističke zajednice, adresa elektronske pošte (eng. e-mail) te broj telefona i poštanskog broja. Također, na dnu stranice nalazi se link za prijavu gosta u stranicu, ažurirana temperatura u gradu, brzina vjetera i tlak zraka, uz male ikone mrežnih platformi (Facebook, YouTube i Instagram) koje pripadaju TZ Makarska. Na vrhu naslovne strane nalazi se alatna traka sa brojnim opcijama:

1. *Otkrijte Makarsku*- može se lako pronaći opis grada i njegove povijesti, kultura grada, muzeji, galerije, spomenici, detaljan opis svake plaže i gradova na Makarskoj rivijeri
2. *Što raditi*- prikazuje kalendar svih događanja u gradu, biciklističke staze, popis organiziranih izleta i postojećih barova i restorana
3. *Plan putovanja*- sadrži navigaciju do samog grada, popis pojedinih vrsta smještaja, kretanja po gradu (taksu, iznajmljivanje prijevoznih sredstava) i brojnih turističkih informacija (agencije, mjenjačnice, veterinari, ljekarne, turistički vodič)
4. *Multimedia*- sadrži kartu, fotografije i brošuru grada
5. *Biokovo*- zaštićene vrste parka prirode i lokacija nebeske šetnice sa slikom

5. ZAKLJUČAK

Turizam je jedna od glavnih gospodarskih djelatnosti Dalmacije i grada Makarske, posebno u vremenu ljetne sezone. Skup je odnosa i pojava koje proizlaze iz putovanja i boravka posjetitelja nekog mjesta van svog stalnog prebivališta. Turistom se smatraju osobe koje putuju izvan svog domicila, a u posjećenom prostoru se zadržavaju najmanje jednu noć. Razlikujemo ulazni, izlazni, domaći i međunarodni, a neke od vrsta turizma su zdravstveni, religiozni, nautički, cikloturizam, sportski, kulturni, ruralni, agroturizam, gastro turizam, kongresni, poslovni, virtualni i brojne druge vrste. Početak aktivnog turizma obilježava događaj 1841. kada je Thomas Cook organizirao prvo putovanje vlakom. U atraktivne elemente turizma se ubrajaju sve prirodne i društvom stvorene atrakcije, a receptivne obuhvaćaju razni ugostiteljski objekti. Negativne posljedice konstantnog turizma su neredi, buka, galama, gužve, oneštećenja gradskih površina i prirodnih ljepota, nedostatak smještajnog kapaciteta za domaće studente i drugi razlozi. Grad Makarska predstavlja turističko središte na obalnom području ispod planinskog masiva Biokovo, čiji se turizam razvio početkom 20. st. Uz prelijepi prirodni krajolik, krasi je brojne znamenitosti, spomenici, crkve, muzeji i česta godišnja događanja (turniri, manifestacije). Smještena je u prirodno nastaloj luci između dva poluotoka, sa utjecajem mediteranske klime uz 2730 sunčanih sati godišnje. Makarsko primorje je dugo 50km i obuhvaća grad Makarsku uz 5 općina u kojima se nalaze 19 naselja. Dostupnost rivijeri omogućava cestovni i morski prijevoz. Grad Makarska se počeo razvijati iz davnina, a 1502. godine se prvi put spominje njeno ime, za vrijeme vladavine obitelji Kačić po kojima je glavni trg dobio ime u čast zahvale. Početak turizma Makarske započinje 1906. dolaskom obitelji iz Sarajeva i Mostara. Razvoj turizma u Makarskoj slijedimo kroz pet razdoblja koji se razlikuju po opsegu prometa, tempu razvitka i oblicima turizma. Prateći razvoj turizma u gradu, vidljiv je konstantan rast, kojeg su prekidali samo ratovi. Na širem području grada (rivijera, Biokovo, Vrgorac) sastavljeni su brojni planovi za razvoj turizma (uređenje šetnica i plaže, izgradnja parkirališta, uvođenje lokalnih linija, izgradnja žičare itd) sa svrhom unapređenja i poboljšanja turizma Makarske (izgradnja žičare, označavanje pješačkih staza itd.) te njena promocija za održivost postojećeg turizma.

LITERATURA

Knjige:

1. Alfier Dragutin, Turizam- izbor radova (1994.); Zagreb
2. Alfier, D. (2010). Zaštita prirode u razvijanju turizma: Doktorska disertacija koju je autor podnio dne 10.03.1975. godine Ekonomskom fakultetu u Zagrebu, u smislu Clana 27. St. 5. Zakona o organizaciji znanstvenog Rada (Narodne novine broj 51/74)
3. Blažević, I. (1994). Turistička geografija Hrvatske.
4. Cooper, C., Fletcher, J., Gilbert, D., Fyall, A., & Wanhill, S. (2005). Tourism: Principles and practice. Pearson Education
5. Cooper, C., & Cooper, R., Boniface, B. (2012). Worldwide destinations: The geography of travel and tourism. Routledge.
6. Dulčić, Ante; Nautički turizam i upravljanje lukom nautičkog turizma. Split: EKOKON d.o.o. Split, 2002 (monografija)
7. Favro, Srećko; Kovačić Mirjana; Nautički turizam i luke nautičkog turizma - Prostorna obilježja hrvatskoga Jadrana, Izbor lokacije luke nautičkog turizma. Split: Ogranak Matice Hrvatske, 2010 (Udžbenik)
8. Franić Milivoj ;Razvoj turizma u Makarskoj 1906.-2006.
9. Franić M. (2003); Makarska rivijera.
10. Franić M., Turizam Vrgorskog kraja (2004.)
11. Hitrec, T., Hendija, Z. (2008), Politika, organizacija i pravo u turizmu, Vern, Zagreb
12. Hrستیć, I. (2016). Vrijeme promjena: Makarska 1918.—1929.
13. Jozo Previšić, Đurđana Ozretić Došen: "Marketing", 2. izmijenjeno i dopunjeno izdanje (2004.g.)
14. Lickorish, L. J., & Jenkins, C. L. (2007). Introduction to tourism. Routledge.
15. Makarski zbornik. (1970) , SIZ za kulturu općine Makarska
16. MARKOVIĆ, Z. i S.(1980). Osnove turizma. Zagreb: Školska knjiga
17. Marković, S., Marković, Z., & Zuber, V. (1972). Osnove turizma: Udžbenik Za ekonomske, turističke I ugostiteljske škole
18. Müller, H. (2004). Turizam I ekologija: Povezanost I područja djelovanja.
19. Petrić, L. (2013/2014): Uvod u turizam, Skripta, Sveučilište u Splitu, Split
20. Petrić L. & Dulčić A. (2001). Upravljanje razvojem turizma.
21. Stanko Geić: Organizacija i politika turizma – Kulturološko ekološki i sociogospodarski aspekti, Sveučilište u Splitu, Manualia universitatis studiorum, Spalatensis (Udžbenici Sveučilišta u Splitu), Split, 2007

Mrežne stranice:

1. <https://cikloturizam.hr/>
2. <https://makarska-info.hr>
3. <https://makarska-info.hr/hr/povijest>
4. <https://makarska-info.hr/hr/galerije-i-muzeji>
5. <https://makarska.hr/>
6. <https://hr.wikipedia.org/wiki/Biokovo>
7. <https://pp-biokovo.hr/hr/skywalk-biokovo>
8. https://hr.wikipedia.org/wiki/Nautički_turizam
9. https://hr.wikipedia.org/wiki/Kulturni_turizam
10. <https://www.vrgorac.hr/>
11. [Zdravstveni programi \(biokovka.hr\)](https://www.zdravstveni-programi.hr/)

Izvješća:

1. Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis Hrvatske 2002.
2. Makarska - Planovi i izvješća (makarska-info.hr)
3. Strateški dokumenti | Grad Makarska

Popis slika

Slika 1: Naselja i općine, str.10., Izvor: hr.wikipedia.org

Slika 2: zastava i grb grada, str.12., Izvor: <https://mail.makarska.hr/grb-i-zastava>

Slika 3: Spomenik turistu (obljetnica stogodišnjeg turizma), str.16.,

Izvor: <https://hr-cro.com/croatia/makarska-spomenik-turistu/slo>

Slika 4: Vepric ,str.25., Izvor: <https://makarska-info.hr/hr/svetiste-vepric>

Slika 5: Skulptura posvećena Sv. Petru, str.26,

Izvor: <http://www.makarskaonline.net/sv.petar/index.htm>

Slika 6: Kačićev Trg i Crkva Sv. Marka, str.27., Izvor: <https://sveta-misa.org/crkve/sv-marka/168>

Slika 7: Nebeska šetnica sa očaravajućim pogledom, str.30., Izvor: <https://pp-biokovo.hr/hr/skywalk>

Slika 8: Naslovna strana TZ Makarska , str. 36., Izvor: <https://makarska-info.hr/>

Popis tablica

Tablica 1: Popis broja stanovništva po općinama, str.13

Tablica 2: Posjećenost 1968.godine nakon izgradnje magistrale, str.16.

Tablica 3: turistički promet po desetljećima, str.17.

Tablica 4: Broj dolazaka turista iz 10 odabranih država u gradu Makarska 2019.-2021., str.19

Tablica 5: Vezovi Makarskog primorja, str.23.

Tablica 6: SWOT analiza turizma Makarske, str. 34.

SAŽETAK

U ovom radu prikazana je uloga, značaj i razvoj turizma na području grada Makarska. Budući da je turizam jedna od glavnih gospodarskih grana, opisane su njegove osnovne definicije i pojmovi, razvoj kroz povijest, kao i povijest grada Makarske te kako se turizam razvijao na tom području i uvid u trenutno stanje. Opisan je i potencijal planine Biokovo i grada Vrgorca. Sukladno provedenoj analizi, vidljiv je stalan rast dolazaka turista, osim u razdobljima ratova. Istraživanje je pokazalo da uz brojne kulturne i prirodne ljepote, sunce i more, grad Makarska ima potencijal za daljnji razvoj i napredak turizma.

Ključne riječi: Makarska, turizam, razvoj

SUMMARY

This paper presents the role, significance and development of tourism in the area of Makarska. Since tourism is one of the main economic branches, its basic definitions and terms, development through history, as well as the history of the city of Makarska and how tourism developed in that area and an insight into the current situation are described. The potential of mount Biokovo and the town of Vrgorac are also described. According to the analysis, a constant growth of tourist arrivals is visible, except in periods of war. The research showed that in addition to numerous cultural and natural beauties, the sun and the sea, the city of Makarska has the potential for further development and progress of tourism.

Key words: Makarska, tourism, development